

Autoreferát k disertační práci:
KONTINGENCE JAKO PRINCIP EXISTENCE ČLOVĚKA A SVĚTA V POJETÍ
RANÉHO SARTRA A RICHARDA RORTYHO

Mgr. Vladimír Ješko

Předložená disertační práce se zabývá analýzou kontingence jako hlavního a všeprostupujícího principu ve filosofii raného Sartra a Richarda Rortyho. Kontingence je zde považována za základ filosofických koncepcí obou myslitelů, kteří ji pojmají jako určující princip lidské existence ve světě, princip světa jako takového, společnosti a jejího vývoje, hodnot a norem, které lidé a společnost uznávají. Jde o přesvědčení, že neexistuje žádný univerzální arbitr, který by mohl ze zcela objektivního a neutrálního bodu posuzovat naše činy, smýšlení a postoje, a že člověk a svět se nevyvíjejí dle žádného předem daného, vědomého a racionálního plánu.

Práce je na nejobecnější úrovni rozdělena do tří tematických celků, které jsou obsahem druhé až čtvrté kapitoly. Je koncipována jako pokus dojít od obecného a abstraktního filosofického zkoumání epistemologických a metafyzických koncepcí obou myslitelů přes filosofii politickou a problematiku politického uspořádání lidské společnosti až k analýzám filosofického vysvětlení způsobu, jakým se jedinec realizuje ve společnosti skrze své sociální role, a popisu jeho přístupu k normám a autoritám. V předkládané práci dochází k propojení poznatků z oblasti zkoumaných filosofí kontingence s poznatky z oblasti politické filosofie, sociologie, sociální psychologie a sociální a kulturní antropologie.

První tematický celek, jenž se nachází v kapitole s názvem *Sartre a Rorty o kontingenci člověka a světa*, má za cíl analyzovat a porovnat ve filosofických systémech obou myslitelů problematiku vztahu člověka a světa ve své obecnosti, způsob, jakým člověk konstruuje svoji představu o realitě, povahu této reality, koncepcí pravdy, náhled na smysl a účel jazyka a v neposlední řadě na meze lidského poznání. Na počátku tohoto tematického celku se nachází stručné shrnutí Sartrovy rané filosofie (30. a 40. léta 20. století), která je v protikladu k Rortyho myšlenkovým koncepcím identifikována jako psychologický relativismus. Rortyho filosofie je v této práci pojmána jako relativismus všeobecný, který je založen na předpokladu neexistence objektivního tvaru reality a objektivitu jako takové. Za hlavní problém Rortyho filosofie je v této části práce považováno nerozlišování mezi přírodní a společenskou sférou reality a neuvědomování si rozdílného charakteru přírodních a společenských věd. Společným prvkem obou filosofí je naopak přesvědčení o neexistenci univerzálního garanta a také arbitra hodnot, které jsou z toho důvodu vždy relativní a kulturně

vázané. Oběma myslitelům je společné přesvědčení o neexistenci univerzálního kritéria, pomocí něhož by bylo možné s absolutní platností určit, které lidské konání je správné a které nikoli. První tematický celek se také zabývá Rortyho interpretacemi Sartrovy filosofie a jeho pokusy zařadit ji do své typologie filosofického myšlení. Tyto interpretace a pokusy jsou v námi předkládané práci identifikovány jako mylné.

Ve druhém tematickém celku, který nese souhrnný název *Princip kontingence a podstata totalitarismu: demokracie a totalita prismaticem kontingence*, je zkoumán dopad pojednávaných filosofí kontingence na vnímání politického uspořádání lidské společnosti, důraz je kladen na nahlédnutí demokracie prismaticem těchto filosofí, na protiklad mezi demokracií a totalitarismem a také na podstatu a účel norem a autorit, které tvoří jakýkoli společenský řád. V tomto tematickém celku jsou z hlediska Sartrovy rané filosofie a filosofie Richarda Rortyho analyzovány esenciální principy totalitarismu. Pomocí propojení poznatků z oblasti sociologie a sociální psychologie se zkoumanými filosofiemi kontingence se práce snaží analyzovat ony tendence a sklony v lidské psychice i ve fungování společnosti jako celku, které mohou vést k rozvinutí totalitního režimu a toleranci k jeho praktikám. V této souvislosti je analyzována především lidská tendence k nekritickému podřízení se autoritám a k neochotě přiznat si autorství sociálního řádu (v této oblasti dochází k propojení zejména Sartrovy filosofie a jeho pojetí člověka jakožto bytí pro sebe s teoriemi Stanley Milgrama, Petera Bergera a Thomase Luckmanna, Zygmunta Baumana a dalšími mysliteli). Prismaticem Sartrovy a Rortyho filosofie a za využití poznatků z oblasti sociologie je nahlížen způsob, jakým si lidé internalizují normy a jak tradičně přistupují k normám a autoritám. Tento způsob je identifikován jako potenciálně nebezpečný pro svobodnou a otevřenou společnost. Důraz je kladen na nesamozřejmost sociálních vzorců a šablon, na jejich relativitu a kulturní vázanost. V souvislosti s Rortyho filosofií je zkoumána též idea sociální spravedlnosti a Rortyho představa tzv. liberální utopie a jejich meze, které jsou nalézány v Sartrově pojetí člověka a jeho vztahu k druhým lidem a světu jako celku.

Ve třetím tematickém celku, který se nachází ve čtvrté kapitole nesoucí název *Princip kontingence a způsob realizace člověka ve společnosti: raný Sartre a problematika sociálních rolí*, je skrze Sartrovu koncepci člověka jako bytí pro sebe a z ní vyplývajícího uchopení lidského subjektu analyzována problematika sociálních rolí jakožto mechanismu, pomocí něhož se člověk realizuje ve společnosti. V této části práce dochází k propojení Sartrových metafyzických a epistemologických koncepcí s poznatky sociologie, sociální psychologie a sociální a kulturní antropologie a je vyzdvížena opomíjená role jeho filosofie při formování

základních teorií týkajících se problematiky sociálních rolí a její vliv na některé klíčové myslitele na poli sociologie a sociální a kulturní antropologie.